Andrei Avram

NOTE ETIMOLOGICE

CLENŢUC. E greu de înţeles de ce acest cuvânt, care înseamnă „vârf de munte”, este considerat în MDA cu etimologia necunoscută. *Clenţuc* este, evident, un derivat, cu sufixul *-uc,* de la *cleanţ* (împrumutat din sârbă; MDA), printre sensurile căruia se numără „stâncă (prăpăstioasă)” şi „colţ de stâncă”.

CLENŢUŞ. Înseamnă „clean (mic)” şi este explicat în MDA astfel: „*clean* + *-ţuş*”. Nu există însă un sufix *-ţuş*, aşa încât această etimologie nu poate fi acceptată. După părerea noastră la baza lui *clenţuş* se află un diminutiv, neatestat, al lui *clean*, anume **clenuş*; în această formă a fost introdus un [ţ], sub influenţa derivatului (atestat) *clenuţ* „clean (mic)”.

CLITCĂ. Apare în MDA cu definiţia „adăpost pentru porumbei” şi cu etimologia necunoscută. Provine din ucr. *клітка* (tradus „cuşcă, colivie” în *Dicţionar ucrainean-român.* [Redactor: Gheorghe Cocotailo], Bucureşti, 1964).

CLIVISI. Conform definiţiei din MDA înseamnă „a (se) încleia atât de bine, încât nu se cunoaşte locul unde e lipitura’ (etimologia necunoscută). Nu este altceva decât o variantă a lui *sclivisi*, care are, printre altele, sensul „a şlefui” (MDA). După părerea noastră *clivisi* denumeşte o acţiune care constă în înlăturarea prin şlefuire a substanţei adezive rămase pe suprafaţa obiectului după lipire; prin această acţiune se şterg deci urmele ce ar face să se cunoască locul în care a fost executată lipitura.

CODILĂ. Cuvântul – glosat „cobilă” şi considerat cu etimologia necunoscută – a fost preluat în MDA dintr-un glosar de regionalisme din judeţul Alba. Este evident că avem a face cu o literarizare greşită a formei [kod´ilă], în care [d´] a apărut prin aşa-numita palatalizare a labialelor (în cazul discutat aici [bi] > [bi̯i] > [bd´] > [d´]). Cf., în acelaşi glosar şi în MDA, *jiredie*, în loc de *jirebie*. Aşadar, prezenţa în dicţionar a articolelor intitulate *codilă* şi, respectiv, *jiredie* nu se justifică.

COLACHIU. Dată fiind prezenţa în MDA a cuvintelor *colaca* (substantiv) „linguşitor” şi *colachie* „linguşire; rugăminţi stăruitoare” (ambele împrumutate din neogreacă, după acelaşi dicţionar; etimologii preluate din DA), este surprinzător

LR, LXVI, nr. 1, p. 3–32, Bucureşti, 2017

BDD-A26947 © 2017 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.108 (2026-11-18 00:53:27 UTC)

faptul că, pe aceeaşi pagină, *colachiu*, glosat „colaca” apare cu etimologia necunoscută. La baza celui de al doilea dintre sinonimele *colaca* şi *colachiu* se află, neîndoielnic, primul, cum rezultă din ceea ce se arată în DA, s. v. *colaca*. Prin derivare cu un sufix s-a obținut un cuvânt cu o înfățișare „normală” în limba română (din punctul de vedere al relației dintre genul şi structura fonologică a unui substantiv), calitate pe care nu o posedă *colaca*, substantiv terminat în [a] accentuat, ca şi *balama, basma, haimana, puşlama* etc., dar de genul masculin. În sprijinul etimologiei date în DA şi ca exemplu pentru un fenomen care constă în faptul că adăugarea unui sufix nu este asociată cu o modificare semantică poate fi menționat aici cazul lui *budalac*, derivat şi, în acelaşi timp, sinonim al turcismului *budala* „om prost” (vezi MDA).

COPOUANCĂ. Deşi proveniența acestui cuvânt din *copou* (variantă a lui *copoi*) „ogar” este evidentă, el apare în MDA cu etimologia necunoscută. Ne găsim în prezența unui derivat cu sufixul *-ancă*, pentru care vezi *Formarea cuvintelor în limba română*. Volumul al IV-lea. *Sufixele. Derivarea nominală şi adverbială.* Partea 1. Coordonator: Marina Rădulescu Sala, Bucureşti, 2015, p. 541–543.

COPRE. Etimologia dată în MDA – ucr. *коприжъ* – nu poate fi acceptată, deoarece lasă neexplicată dispariția consoanei finale din cuvântul ucrainean cu acelaşi sens („mărar”). După părerea noastră *copre* provine din bg. *копре*, variantă dialectală a lui *копър* (vezi Българска Академия на Науките..., *Български етимологичен речник*. Том II. *И–КРЕПЯ*. Второ издание, s. v. *кòпър*).

COPTOROŞI. Înseamnă „a (se) săpa, a (se) roade” (MDA; cu etimologia necunoscută). În DA de la *coptoroşi* se trimite la *coptorî*, unde găsim următoarea indicație etimologică: „Pare a fi derivat din *coptă* (= *copcă* 1°) şi apropiat de *coptură* (când este vorba de abcese)”. Având în vedere sensurile lui *coptă* – „gaură făcută de apă în țărmul râurilor, lacurilor...” şi „scobitură” (MDA) –, credem că proveniența lui *coptorî* (cu variante în *-i* şi în *-a*; vezi DA) din acest substantiv nu poate fi pusă la îndoială şi că verbul din titlul notei de față a apărut printr-o schimbare de sufix (pentru sufixul *-oşi* vezi *Formarea cuvintelor în limba română.* [Redactori responsabili: Al. Graur şi Mioara Avram]. Volumul al III-lea. *Sufixele.* 1. *Derivarea verbală*, de Laura Vasiliu, [Bucureşti], 1989, p. 104).

COPTOŞI. Este un verb reflexiv, glosat în MDA „a se coji” şi considerat cu etimologia necunoscută. Întrucât roaderea (prin frecare) poate avea ca efect desprinderea cojii de pe un obiect, ni se pare evident că avem a face cu un derivat (cu sufixul *-oşi*) de la *coptă* (cf. nota precedentă).

BDD-A26947 © 2017 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.108 (2026-11-18 00:53:27 UTC)

CORBET. În MDA – unde este înregistrat cu etimologia necunoscută – cuvântul (din terminologia gimnasticii) are următoarea definiție: „trecere din poziția stând pe mâini în poziția stând folosită ca element de elan în răsturnările sau salturile înapoi”. Provine din fr. *courbette*, cuvânt cu două sensuri, dintre care unul se referă la domeniul hipismului, iar celălalt este „action de s’incliner exagérément, avec une politesse obséquieuse” (Paul Robert, *Le Petit Robert 1. Dictionnaire alphabétique et analogique de la langue française.* Rédaction dirigée par A. Rey et J. Rey-Debove. Nouvelle édition revue, corrigée et mise à jour pour 1984, Paris, 1984).

COROBIŞCĂ. Înseamnă „cutie mică” şi este înregistrat în MDA cu etimologia necunoscută. După părerea noastră provine, indirect, din ucr. *коробочка*, tradus *cutiuță* în dicționarul ucrainean-român citat mai sus, în nota *Clitcă*. Cuvântul ucrainean a devenit în română **coroboşcă* (prin mutarea accentului de pe antepenultima pe penultima silabă), iar apoi vorbitorii au interpretat această formă ca fiind un derivat cu sufixul *-oşcă*, pe care l-au înlocuit cu *-işcă*.

COROER. Credem că acest cuvânt – glosat în MDA „curelar” (cu etimologia necunoscută) – nu poate fi considerat, ca în dicționarul citat, un regionalism. Avem a face cu o creație individuală, rezultată din „francizarea” (nereuşită) a lui *curelar*, efectuată de cineva care cunoştea (poate, numai sub forma scrisă; vezi [o], în loc de [u], în prima silabă a lui *coroer*) cuvântul francez *courroie* „curea”.

CORPURA. Este surprinzător faptul că acest cuvânt, glosat „a recruta”, apare în MDA cu etimologia necunoscută. Avem a face cu o variantă accidentală a lui *încorpora* (de altfel, este de observat că sunt relativ frecvente atât fluctuația între forme verbale cu şi fără prefixul *în-/îm-*, cât şi cea între [o] şi [u] în silabă neaccentuată). Confuzia între „a recruta (în armată)” şi „a încorpora (în armată)” este uşor de înțeles.

COŞBAR. Apare în MDA cu definiția „coajă de cireş, paltin etc. pusă pe stupi contra soarelui şi a ploii” şi cu etimologia necunoscută. Este un derivat de la *cojbă* „scoarță” (pentru care vezi MDA, s. v.). Întrucât fricativa urmată de [b] este în mod normal sonoră, cuvântul din titlul notei de față ar fi trebuit să fie scris *cojbar* (cu *j*, ca etimonul lui).

COŞCIUBAȚĂ. Înseamnă „adăpost (provizoriu) pentru iernatul oilor” (în MDA cu etimologia necunoscută). Este un derivat de la *coşciubă* (cu care posedă în comun sensul general „construcție rudimentară care serveşte ca adăpost”). *Coşciubă* nu se găseşte în dicționar ca titlu de articol, între *coşciubață* şi *coşciug*,

BDD-A26947 © 2017 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.108 (2026-11-18 00:53:27 UTC)

cum ar fi fost normal, dar este menționat ca variantă s. v. *cocioabă.* Sufixul din *coşciubață* prezintă rezultatul unei transformări frecvente în unele graiuri daco-române: [ęa] > [a] după consoană labială, în poziție nepalatală.

COŞCONAR. Sensul („coteț de păsări") şi forma acestui cuvânt – în MDA cu etimologia necunoscută – lasă să se întrevadă posibilitatea ca între el şi *cocoş* să existe o legătură etimologică. După părerea noastră, într-adevăr, la originea lui *coşconar* se află *cocoş*. Din acesta plus *-ar* ar fi rezultat **cocoşar*, dar s-a ajuns la **cocoşnar*, pentru că înaintea sufixului a fost introdus un [n], datorat influenței lui *găinar*, sinonim cu *coşconar* (în MDA neutrul *găinar* „coteț [de păsări]" figurează, fără indicarea genului, ca sens – numerotat 10 – al masculinului *găinar*, care se referă la persoane). De la **cocoşnar* la *coşconar* s-a ajuns, evident, prin metateză.

COTÂRLĂU. Conținutul articolului din MDA astfel intitulat ne determină să facem de la bun început observația că nu se poate stabili nicio legătură între sensul de sub *1*, „coteț de găini", şi sensurile de sub *2* şi *3*, „băietan fără mustață", respectiv, „burlac". Aşa stând lucrurile, se pune problema originii nu a unui cuvânt (în MDA cu etimologia necunoscută), ci a două cuvinte (cu unele forme identice). Înainte de a ne pronunța cu privire la această problemă, menționăm că şi în DA cele două cuvinte sunt tratate într-un singur articol, lipsit de o secțiune aparte dedicată etimologiei, dar conținând trimiteri, pe de o parte, la *cotlon*, *cotarlă*, *coteț*, *cotârleț* şi, pe de altă parte, la *cotângan*, *cotarlă*. Acesta din urmă are, printre altele, sensul figurat „copil neastâmpărat", pe care MDA îl atribuie lui *cotârlău* (vezi mai jos).

După părerea noastră neutrul *cotârlău* „coteț de găini" provine, prin schimbare de sufix, din *cotârleț*, pentru care vezi nota următoare.

Masculinul *cotârlău* (care se referă la animate) este un derivat de la *cotarlă*. Acesta are, după MDA, sensurile următoare: „pisică, (peiorativ) câine, javră, (figurat) copil neastâmpărat, (figurat) om bătrân şi rău". Trimiterea care se face în DA de la *cotârlău* la *cotarlă* este deci justificată. În ambele dicționare citate aici *cotarlă* este însoțit de o trimitere la *cotei*, cuvânt fără o etimologie sigură (vezi discuția din DA, s. v.). S-ar părea că ne găsim în prezența unei familii de cuvinte cu radicalul *cot-* şi cu sensul general „animal patruped mic sau slab" (cf. Andrei Avram, *Probleme de etimologie*, Bucureşti, 2000, p. 44); după câte ştim însă, nu a fost semnalată existența unui sufix *-arlă* sau a unui infix *-arl-*.

COTÂRLEȚ. Figurează în MDA cu sensurile „coteț de animale mici; coteț de păsări" şi cu etimologia necunoscută. În secțimea etimologică a articolului *cotârleț* din DA citim: „Cf. *cotarlă*, *cotârlău*, *coteț*". Trimiterea la *cotarlă* nu se justifică (vezi nota precedentă). Este însă evidentă apartenența la aceeaşi familie a

BDD-A26947 © 2017 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.108 (2026-11-18 00:53:27 UTC)

cuvintelor *coteț*, *cotârlău* (subtrantiv neutru), *cotârleț*. Acesta din urmă este un derivat al lui *coteț*, format cu ajutorul infixului *-ârl-*, pentru care vezi p. 521 din monografia citată mai sus, în nota *Copouancă*.

COTEICRĂ. În MDA este glosat „amvon” şi considerat cu etimologia necunoscută. Avem a face cu o variantă, apărută prin metateză, a lui *cotreică*. Din punct de vedere formal lucrurile sunt foarte clare. În ce priveşte aspectul semantic al problemei este uşor de admis că la sensul „amvon” s-a putut ajunge plecându-se de la sensurile lui *cotreică* înregistrate în MDA: „cotră” (este avut în vedere *cotră* cu sensul „coteț”) şi „cuşcă a porumbeilor”.

COTRĂ. Cuvântul apare în MDA cu etimologia necunoscută şi cu sensurile „coteț [de păsări de curte]” şi „loc unde se țin închise oile”. După părerea noastră provine din *cotreață*, prin derivare regresivă (cf. nota următoare).

COTREAȚĂ. În MDA apare cu glosarea „cotră (mică)” şi cu etimologia următoare: „*cotră* + *-eață*”. Din ceea ce am afirmat în nota precedentă se poate deduce că socotim mai plauzibilă explicația conform căreia *cotră* (neînregistrat în DA şi în SDLR) nu este baza lui *cotreață*, ci un derivat (regresiv) al acestuia. *Cotreață* este varianta de genul feminin a lui *cotreț*, care, la rândul lui, este o variantă fonetică a lui *cătreț*, cu etimologie cunoscută (magh. *ketrec*; DA, MDA). Pentru [o] din formele *cotreț* şi *cotreață* vezi DA, s. v. *cătreț*: „Şi: (+ *coteț*) [...] *cotreț*”.

Este surprinzător faptul că în MDA nu se admite existența unei relații etimologice între *cotreț* şi *cotreață*: în timp ce *cotreț* apare, ca în DA, însoțit de o trimitere la *cătreț* (împrumutat din maghiară), *cotreață* este considerat, cum am văzut, derivat de la un cuvânt cu etimologia necunoscută.

NOTES ÉTYMOLOGIQUES

(Résumé)

L’auteur établit l’origine de quelques mots roumains (surtout dialectaux) sans étymologie dans *Mic dicționar academic* (publié par l’Académie Roumaine) ou accompagnés d’explications considérées comme inacceptables.

Cuvinte-cheie/Mots-clés: clențuc, clențuş, clitcă, clivisi, codilă, colachiu, copouancă, copre, coptoroşi, coptoşi, corbet, corobişcă, coroer; corpura, coşbar, coşciubață, coşconar, cotârlău, cotârleț, coteicră, cotră, cotreață.

Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan – Alexandru Rosetti” al Academiei Române, Bucureşti, Calea 13 Septembrie nr. 13

BDD-A26947 © 2017 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.108 (2026-11-18 00:53:27 UTC)